

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

Сукоб цивилизација

ДИПЛОМСКИ РАД

Ментор:

Др Мирослав Младеновић

Кандидат:

Драгана Ђукић

Београд, 2019. године

САДРЖАЈ

УВОД	3
ОД КРАЈА ИСТОРИЈЕ ДО СУКОБА ЦИВИЛИЗАЦИЈА.....	4
<i>ПОЈАМ ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ И ОСНОВИ ХАНТИНГТОНОВЕ ТЕОРИЈЕ.....</i>	<i>5</i>
<i>УНИВЕРЗАЛНА ЦИВИЛИЗАЦИЈА</i>	<i>7</i>
ПАД ЗАПАДНОГ ЦАРСТВА?	8
ПРЕПРЕКЕ ЗАПАДНОМ ИМПЕРИЈАЛИЗМУ	10
<i>РЕВИВАЛИЗАМ ИСЛАМСКЕ ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ</i>	<i>10</i>
<i>ДРЖАВА ВОДИЉА?.....</i>	<i>11</i>
<i>ОДНОС ИСЛАМА И ЗАПАДА.....</i>	<i>12</i>
<i>ИСЛАМ И РАТ У ЗАЛИВУ 1991.....</i>	<i>15</i>
<i>ЕКОНОМСКИ РАСТ АЗИЈЕ</i>	<i>17</i>
ТРАНЗИЦИОНИ РАТ	19
<i>РАТ У АВГАНИСТАНУ</i>	<i>19</i>
СУКОБИ ЗБОГ НЕОДГОВАРАЈУЋЕ ГРАНИЦЕ.....	20
<i>СУКОБ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ</i>	<i>21</i>
<i>УЗРОЦИ СУКОБА КОЈИ СЕ ЈАВЉАЈУ ДУЖ НЕОДГОВАРАЈУЋЕ ГРАНИЦЕ</i>	<i>24</i>
КРИТИКЕ ХАНТИНГТОНОВЕ ТЕОРИЈЕ О СУКОБУ ЦИВИЛИЗАЦИЈА.....	25
ЗАКЉУЧАК	26
ЛИТЕРАТУРА.....	27

УВОД

Када је 1993. године у часопису *Foreign Affairs* изнето Хантингтоново (*Samuel Phillips Huntington*) виђење еволуције глобалне светске политике након хладног рата, дискусије које су уследиле биле су основ за књигу „Сукоб цивилизација“ у којој ће одлучније и уверљивије формулисати своју цивилизацијску парадигму.

Шта представљају цивилизације? Зашто је перцепција краја историје и светског поретка након хладног рата, његовог бившег студента, Френсиса Фукујаме (*Yoshihiro Francis Fukuyama*) погрешна? Зашто овај алтернативни (цивилизацијски) образац у многоме пружа најсмисленији и најкориснији одговор међународног развоја? Да ли су заиста најопаснији културни сукоби они који су настали дуж неодговарајућих граница? Да ли је тачно да највеће разарање једне цивилизације не почива на спољашњим утицајима, већ у њеним унутрашњим оквирима? Како у ратовима између култура губи само култура? Ово су само део питања којима ћемо се бавити у раду покушавајући да потврдимо виђење постхладноратовског периода који почива на културним, а не економским или идеолошким параметрима.

Либерална демократија, капитализам, људска права постали су, према речима многих теоретичара, једина идеолошка алтернатива за нације које су остале у постхладноратовском свету. Иако се Хантингтон није слагао са таквим виђењем светског поретка покушао је да укаже да се идеолошка ера одавно завршила ставивши у фокус културу и конфликте који се јављају између различитих цивилизација. Како он тврди „чисти је арогантни понос мислити да је Запад, зато што је совјетски комунизам пао, освојио свет за сва времена и да муслимани, Кинези, Индуси и остали журе да пригрле западни либерализам као једину алтернативу. Фундаменталија подела човечанства је у појмовима етничитета, религија и цивилизација које стварају нове сукобе“ (2000: 72).

У раду ћемо се такође подробније бавити Исламском цивилизацијом и сукобима који су се десили у Босни, Авганистану и тзв. Заливским ратом покушавајући у фокус да ставимо могуће узроке који доводе одређене цивилизације у сукоб.

ОД КРАЈА ИСТОРИЈЕ ДО СУКОБА ЦИВИЛИЗАЦИЈА

На крају хладног рата развијено је неколико парадигми светске политике које се заснивају на будућем изгледу међународних односа.

Френсис Фукујама са својим делом „Крај историје“ покушава да прикаже немогућност развијања већег, глобалног, сукоба истакавши: „Ми смо сведоци, краја историје као такве: краја идеолошке еволуције човечанства и универзализације Запада и либералне демократије као коначног облика људске владавине. Будућност неће бити посвећена великим разиграним борбама око идеја, него решавању светских економских и техничких проблема“ (2002: 54). Крај историје је за Фукујаму значио крај свим алтернативама. Капитализам је из дугачке борбе са социјализмом изашао као победник, тако да либерална демократија, према његовим речима, нема достојног противника. Очекивање хармоније је било широко прихваћено.

Хантингтон је оповргавао ову теорију сматрајући да крај историје у идеолошком контексту јесте тачан, међутим економски или технички проблеми које је Фукујама истицао као наставак политике били су потпуно погрешни. Секундарност тих проблема је била очигледна услед давања примата цивилизацијама и сукобима који се могу јавити међу њима. Парадигма хармоније која представља само илузију кратког даха доказана је у великом порасту етничких сукоба, интензивирања религиозног фундаментализма, неспособности Уједињених нација да заустави локалне сукобе и геноциде.

Питање које се такође поставља јесте да ли свет можемо посматрати кроз паралелу Севера и Југа? Западних и незападних друштава? Нас и њих? Оно што не иде у прилог овој теорији јесте немогућност стављања паралеле и поређења Севера и Југа, богатих и сиромашних, јер поред тога што се период колонија давно завршио, сиромашне земље немају ни војну снагу, ни економску моћ, а често ни политичко јединство за супротстављање богатим државама. Свет не можемо делити ни на Западни и „онај други“ јер поред тога што одвајамо Западну цивилизацију од других, чињеница је да те друге цивилизације међу собом немају ништа заједничко.

Постхладноратовско уређење света може да се посматра и кроз хаотичну парадигму у којој владају појаве слома ауторитета владе, пуцање држава, миграција, појава криминалних и терористичких организација, обиље оружја за масовно уништавање и сл. Она је итекако блиска стварности, међутим, свет свакако није место без поретка, закона и граница те, сходно томе, ни ову перцепцију будућег уређења света нисмо могли подржати (2000). У свом делу „Изван контроле“ Збигњев Бжежински детаљније објашњава ову хаотичну слику света.

Виђење света кроз спектар цивилизација, према Хантингтону, избегава многе од ових тешкоћа. Да бисмо објаснили Хантингтонову „мапу“ неопходно је детаљније приказати базу теорије, а то су цивилизације и њихови односи.

Наравно, питање избора и усвајања једне од ових ривалских теорија нема само теоријски значај и последице, већ свака од њих може да представља усмеравајући оквир за практичну политику. Можемо их посматрати као мапе на међународном пољу које су од круцијалне импортанце за даља дешавања на међународној сцени.

ПОЈАМ ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ И ОСНОВИ ХАНТИНГТОНОВЕ ТЕОРИЈЕ

У измењеним околностима нестанка биполарног света, Хантингтон је настојао да тезом о сукобу цивилизација понуди ново објашњење уређења света и интензивирања оружаних сукоба у постхладноратовском свету, насупрот најавама новог поретка мира и просперитета председника САД Буша као и многих теоретичара.

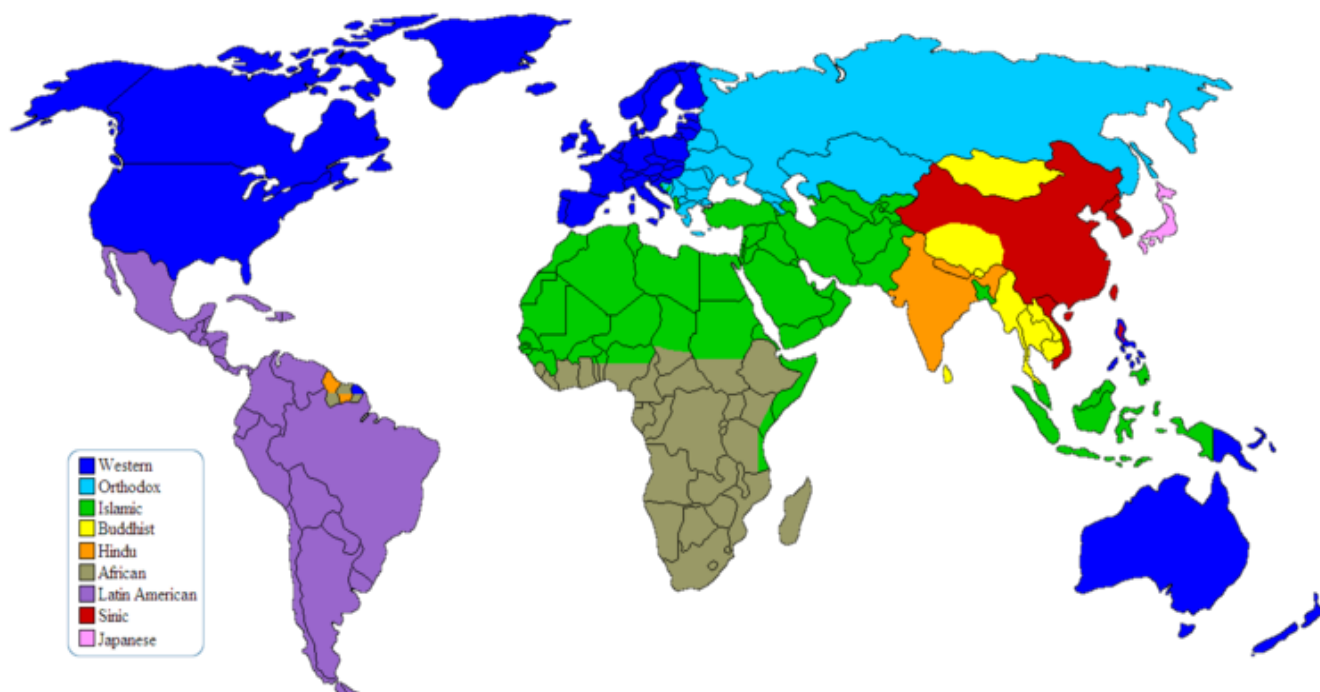
„У овом новом свету најважнији и најопаснији сукоби неће бити сукоби између друштвених класа, богатих и сиромашних или других економски одређених група, него између људа који припадају различитим цивилизацијама“ (Хантингтон, 2000: 28). Највећи сукоби ће избити дуж неодговарајућих културних граница које раздвајају једну цивилизацију од друге.

Појам цивилизације се може ставити у контекст супротности примитивизму, варварству, неписмености и непрефињеном друштву без довољне интелектуалне, моралне, хумане свести. Он потиче још из шеснаестог века, периода јаког колонијалног система власти. Њоме се одвајала култура колонијалних народа од тзв. културе примитивних народа у колонијама.

Међутим, Хантингтон истиче да се цивилизација може посматрати и у другом контексту, а то је свакако цивилизација као културни ентитет. Корпус религијских, обичајних, историјских, језичких и других вредности. Цивилизација као највеће „ми“. Управо се међу културама које су географски размештене осећа јака повезаност захваљујући њиховом културном заједништву.

Религија чини један од кључних обележја сваке цивилизације. „Често су људи који деле исти језик и етницитет, а другу религију, били ти који су у константном сукобу као што се догодило у Либану, претходној Југославији и на Потконтиненту“ (Хантингтон, 2000: 45).

Слика 1: Важније цивилизације према Хантингтону¹

- 1) **Западна цивилизација или Евроамеричка цивилизација** - обухвата две најважније регије, а то су Северна Америка и Европа. Наравно, Запад укључује и друге земље настањене Европљанима као што су Аустралија и Нови Зеланд;
- 2) **Латиноамеричка цивилизација** - може да се перципира или као подцивилизација унутар Западне или посебном цивилизацијом која је блиско повезана са Западном;
- 3) **Афричка цивилизација** - Хантингтон је наводи као могућу јер читав северни део Африке припада Исламској цивилизацији;
- 4) **Исламска цивилизација** – Унутар ислама постоје многе засебне културе или подцивилизације, укључујући арапску, турску, персијску и малајску;
- 5) **Хинду или Индијска цивилизација**
- 6) **Јапанска цивилизација**
- 7) **Синичка или конфучијанска цивилизација** – која описује заједничку културу Кине и кинеских заједница у јужној Азији и изван Кине, као и културе Вијетнама и Кореје (2000: 49);
- 8) **Ортодоксна или православна цивилизација** – у коју сврставамо земље бившег Совјетског Савеза, бивше Југославије (искључене су земље са већинским муслиманским, католичким или протестанским становништвом), Кипар, Грчка, Бугарска, Румунија.

¹ https://sr.wikipedia.org/sr-ec/Sukob_civilizacija#cite_note-8

УНИВЕРЗАЛНА ЦИВИЛИЗАЦИЈА

Шта би било када би све ове цивилизације ставили у један оквир? Да ли би онда могли да говоримо о универзалној цивилизацији? Шта би уопште представљала универзална цивилизација и зашто је битно споменути и овај начин посматрања? О појму универзалне цивилизације бавили су се многи теоретичари покушавајући подробније да објасне још један приступ цивилизацијској парадигми. Универзална цивилизација као елемент заједнштва међу свим народима – карика која повезује заједничке, исте или сличне, моралне вредности, институције и сл. Хантингтон наводи могућност семантичке грешке и непотребности уколико бисмо све цивилизације посматрали као универзалну, глобалну, цивилизацију, а одвајали их као културне ентитете (2000).

Међутим, да ли ширење енглеског језика или западне популарне културе, као што је филмска индустрија или дистрибуција вести на глобалном нивоу, може да се перципира као један од елемената управо те глобалне, универзалне, цивилизације? Чињеница је да све већи број људи говори енглески језик, али не можемо већи број повезати нужно са свеукупним бројем. Дакле, као што сам Хантингтон истиче, енглески језик јесте језик шире комуникације, међутим, поред тога што га људи из различитих култура користе у међусобној комуникацији да би се споразумели, не значи да су одбацили језик своје цивилизације, свој идентитет, културу (2000: 65). Оно што се мора ставити у фокус такође јесте и различит говор енглеског језика. Он је практично локално обојен, па тако људи у Индији не говоре исто енглески, као они у Енглеској или Канади.

Зашто је проблематично и тврђење да ширење западне поп културе може бити један од елемената потврђивања стварања универзалне цивилизације? Свако друштво, култура, цивилизација нужно прихвата од друге различите иновације и добити. Као што је хришћански календар светски начин рачунања времена или арапски бројеви светски прихваћен начин бројања, тако се прихвата и западна поп култура. Глобалне комуникације су само један од манифестација западне моћи које могу да се посматрају и у негативном контексту као извор мржње и изазивање насиља у незападним друштвима управо због масовног ширења и угрожавања домаће културе.

Основа сваке цивилизације је религија па се поставља питање њеног места у универзалном ентитету. Иако се број муслимана у свету драстично повећава у односу на друге религије, јако је тешко потврди могућство њеног преовладавања. Проценат становништва који припада важнијим религијама је тако подељен да је скоро немогуће потврђивање преовладавање једне од њих. Идеја универзалне цивилизације долази са Запада услед тежње њеног проширења и преовладавања. Дакле, оно што Запад посматра као универзално, глобално, незапад види као западни терен претњи.

ПАД ЗАПАДНОГ ЦАРСТВА?

„Нови светски поредак мора бити сагласан са нашим вредностима и одговарати нашим интересима и више од тога – ми морамо преузети руковођење које може бити политичко или дипломатско, економско или војно, просто потврђено или захтевано“ (Буш, 1992). Овај говор тадашњег председника САД Џорџа Буша (*George Walker Bush*) покушао је да прикаже круцијалност победе Западног блока и САД којој припада највећа заслуга и водећа улога и које, управо због тога, треба да дефинишу „концепт новог светског поретка“ и обликују свет према својим интересима. У домену права и политичких наука под појмом поретка подразумева се систем одређених правила понашања и прихватање ауторитета како би се та правила могла спровести у дело. САД су се појавиле са претензијама глобалног хегемона, са представом о планетарној имерији и једним центром власти и моћи (Стајић, 2005: 156).

Да ли Западна цивилизација, заједно са њеним предводником САД, и данас представља доминантну цивилизацију или је њена моћ у фази опадања? Постоје опречна мишљења поводом овог питања.

Теоретичари који тврде да је Западна моћ и даље на врху међународне пирамиде покушавају то да потврде њеном доминацијом у авио-индустрији, међународним комуникацијама, техничком развоју и истраживању, међународном тржишту, међународном банкарском систему и сл.

Друга слика је потпуно другачија. Западна цивилизација је у фази стагнације. Њена економска, војна или политичка моћ није ништа већа него у минулим периодима. То би могло да се перципира као добро да друге цивилизације не показују могућство преузимања вођства у многим сферама моћи.

Можемо тврдити да је у рукама САД, Француске и Британије водећа политичка моћ, а економска на длану САД и Немачке, али морамо се упитати шта је са надилазећом економском моћи Источне Азије, Кине пре свега? Надилазећом моћи Индије?

Како Хантингтон истиче „долази до краја доминације Западне идеологије и крећемо ка добу у коме ће сложене и различите цивилизације деловати једна на другу, надметати се, коегзистирати и прилагођавати се једна другој“ (2000: 94).

Не треба из претходно реченог закључити да моћ Западне цивилизације бива мања у односу на моћ других цивилизација и њихових водећих држава, јер је фаза опадања јако спор процес, али ће свакако у наредном периоду показати да се полако спушта на ниже лествице јер моћ коју је имала у прошлости не може да се одржи и у овом.

У којој мери је моћ повезана са културом? И на који начин утичу једна на другу? Западна моћ која је вековима уназад почивала на економском просперитету, војној моћи, политичкој кохезији, технолошкој софистицираности могла је стављати у први план идеје либерализације, људских права, демократије и сл. Многе незападне цивилизације су у томе виделе кључ успеха и покушале да се прилагоде и прихвате те идеје мењајући сопствену културу. Како долази до цветања нових култура, цивилизација, њихове моћи, култура Западне цивилизације постаје секундарна. Ревивализмом сопствене културе Западна се посматра као претња. Не више као систем вредности ка коме се тежи.

Религија као најбитнија карика цивилизације, културе, такође може бити битан сегмент у повезивању културе и моћи. Веровање да процеси друштвене, економске, политичке модернизације утичу на религију тако што она губи свој ауторитет у свим аспектима друштвеног живота и владавине може бити у потпуности оправдана. Улога секуларизма на самом почетку двадесетог века била је исувише велика. Друга половина минулог века бележи снажну експанзију глобалног религијског ускрснућа који траје и данас. Идентитет народа повезује се са религијом.

Да ли то значи да муслимани теже ка обнови свог идентитета кроз експанзију ислама? Свакако да је то само први корак ка враћању традиционалним вредностима исламске културе. Враћање коренима проширило се и на политичку као и друштвену сферу. Исламске организације у склопу грађанског друштва пружају здравствене, социјалне, образовне и друге услуге. На политичком плану потпора исламистичким покретима разликује се од државе до државе. Фундаменталистичке струје највећу потпору добијају из редова образоване младежи. То ускрснуће ислама бива повезано са тежњом поновног успостављања исламских закона, повећања употребе религијског језика и симболизма, проширење исламског образовања, повећања привржености исламским кодексима друштвеног понашања и упражњавања религије (Хантингтон, 2000: 143). Пошто је Запад изгубио потпуну доминацију, његови идеали и институције су изгубиле сјај. Азијски теоретичари тврде да старо доба зависности и подређивања Западу постаје прошлост. Запад који је давао половину светског производа, доминирао УН, створио универзалну Декларацију о људским правима ичезава у историји.

Западна цивилизација се суочава са економским, демографским, али и проблемима политичког нејединства и пораста антисоцијалног понашања. Имигранти често одбијају да се асимилију у Западни систем и настављају да се држе своје културе уједно је и ширећи. Проблем који може довести неадекватна асимилација се огледа у могућим унутрашњим сукобима због неједнакости, али и слабљења хришћанства као водеће религије на Западу.

ПРЕПРЕКЕ ЗАПАДНОМ ИМПЕРИЈАЛИЗМУ

РЕВИВАЛИЗАМ ИСЛАМСКЕ ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ

Процес развоја незападних региона, укључујући муслимански свет, био је заснован на теорији модернизације поистовећене са развојем који су пратили позападњачење и секуларизација друштва. Секуларизација друштва прогресивно искључује религију из политичког система. Западни аналитичари и муслимански експерти били су подједнако сигурни да је религија, у процесу модернизације, главна сметња политичком и друштвеном развоју муслиманског света. Веома мали број људи прихватио је секуларизам, док је већина муслиманског света остала доследна свом систему вредности, веровања.

Свакако је био и остао проблематичан поглед на модернизацију, позападњачење и секуларизам. У Западној цивилизацији, одбијање прихватања ових процеса тумачи се као екстремизам, исламски фанатизам. У муслиманском свету ови процеси се перципирају као претње веровањима, обичајима, системима вредности, интересима муслиманског друштва.

Од средине осамдесетих исламски ревивализам се све више шири и личан живот муслимана се заснива на већем посвећивању пажње упражњавању религије, наглашавању исламског начина одевања, а на челу влада већина владара се позива на религију како би стекли подршку и оправдали своје активности (Еспозито, 1994). Оно што морамо нагласити јесте да без обзира што су позападњачење и секуларизација осуђени, модернизација као таква није. Наука и технологија су прихваћене, али су правац, темпо и облици овог процеса прилагођени и подређени исламском веровању и вредностима због одбране од западних вредности. Када је процес исламског ускрснућа почео, у важнијим муслиманским земљама значајно је порастао број младих људи. Они су практично обележили овај процес и обезбеђивали регруте за исламске организације и политичке покрете. Раст броја становника блиско је повезан са већом потражњом ресурса и економском стагнацијом, самим тим и миграцијама, стварајући друштвима у која су населили спорно имиграционо питање, али и могућност за сукобе. Ускрснуће ислама довело је до веће повезаности исламских држава, самим тим јачању исламске цивилизације. Осећај муслиманског јединства рефлектује се и акцијама држава и међународних организација. Вође Саудијске Арабије, заједно са вођама Пакистана, Марока, Ирана, Туниса и Турске, организовале су први исламски самит у Рабату из које се родила Организација исламске конференције. Све државе са суштинским муслиманским становништвом данас припадају Конференцији, која је прва међудржавна оргнизација те врсте (Хантингтон, 2000: 195).

ДРЖАВА ВОДИЉА?

Непостојање државе „водиље“ у Исламској цивилизацији може да се перципира као карика сукоба и извор слабости ислама.

Најважнија исламска држава, како Хантингтон наводи, требало би да поседује економске ресурсе, војну моћ, организациону кометентност, исламски идентитет и посвећеност да би уми (заједници) пружила и политичко и религијско вођство (2000: 197).

Многе исламске државе навођене су као могуће вође ислама, међутим, већини недостају одређени елементи да би доспела на врх исламске пирамиде.

Индонезија, без обзира што је највећа муслиманска земља и која економски јако брзо расте, налази се на периферији ислама, далеко од свог арапског центра.

Египат је арапска земља са бројним становништвом, има централни и стратешки важан положај на Средњем истоку, али је економски зависна од САД, међународних институција које контролише Запад и нафтом богатих арапских држава.

Иран, Пакистан и Саудијска Арабија отворено су признали да су муслиманске земље и активно су покушали да утичу и предводе уму. Међусобно су се надметале у финансирању организација и исламских група, пружајући подршку борцима у Авганистану и врбујући муслиманске народе у централној Азији.

Иран поседује и величину и централни положај, као и становништво, историјску традицију, нафтне ресурсе, међутим, Иран је шиитски, а 90% муслимана су Сунити.

Пакистан је релативно сиромашна земља и пати од озбиљних унутрашњих подела и политичке нестабилности.

Саудијска Арабија је била првобитан дом ислама и задовољава све услове, али је блиско повезана са Западом.

Турска има и становништво и историју, средњи ниво економског развоја, националну кохерентност, али све док се Турска дефинише као секуларна држава, то је спречава да буде предводник ислама (Хантингтон, 2000: 197-198). Међутим, уколико Турска себе редефинише могла би да постане предводник у стварању узвишеније слике и улоге исламске цивилизације против Запада.

ОДНОС ИСЛАМА И ЗАПАДА

Седамдесетих и осамдесетих година минулог века дошло је до запљускујућег таласа демократизације који се раширио широм света. Овај талас имао је утицаја и на муслиманска друштва, али је био доста ограничен. Док су демократски покрети јачали и долазили на власт у јужној Европи, Латинској Америци, на периферији источне Азије и у централној Европи, исламистички покрети су истовремено јачали у муслиманским земљама.

Иако су муслиманске владе биле недемократске, поред религиозних опозиционих група постојале су и секуларне које су масовно биле гушене због мање отпорности на репресију. Религиозне опозиционе групе су могле да делују и унутар џамија, разноврсних организација, фондација и других муслиманских институција због чега влада није могла адекватно да им се супротстави (Хантингтон, 2000: 126). Снага ускрснућа и апел исламистичких покрета навели су владе да промовишу исламске институције, праксу и да исламске симболе инкорпорирају у своје режиме. Адекватан пример је Бен Али који је у својим говорима у Тунису почео редовно да се позива на Алаха и да би проверио растући апел исламистичких група „умотао се у мантију ислама“ (2000: 126). Исламизам је тада био врло успешна замена за демократију која се наставила и у будућности.

Касније године донеле су „победу“ Запада у односу на Источни блок, што је произвело стварање новог светског поретка, како је тадашњи председник Џорџ Буш говорио, и апсолутну доминацију ове цивилизације. Међутим, као што смо већ истакли, клазула доминације Запада је била и остала врло упитна због растуће моћи других цивилизација.

Једна од препрека апсолутној доминацији Запада је Исламска цивилизација која је често однос доводила у фазу затегнутости. Односи су и пре деведесетих година прошлог века често били праћени стереотипима, презиром, узајамним непознавањем и сукобима. Рана експанзија и успех ислама представљали су теолошки, политички и културни изазов који се показао као камен спотицања за разумевање и као претња хришћанском Западу. Секуларне претпоставке јесу главна препрека разумевању исламске политике и допринеле су свођењу ислама на фундаментализам и фундаментализма на верски екстремизам (Еспозито, 1994: 234). Позападњачење које Запад нужно ставља у први план често се тумачи као претња у исламским државама.

Постоје разлике између западних идеја о демократији и исламске традиције. Све већи нагласак на политичкој либерлизацији, изборима и демократизацији не повлачи за собом некритичко и обавезно прихватање западних облика демократије.

Аргумент који се често чује јесте тај да ислам поседује или ствара сопствене, различите, облике демократије у којима је суверенитет народа ограничен или усмерен божијим законом.

Дакле, степен у коме је исламски ревивализам у појединим земљама праћен покушајима да се ограниче права жена, наметне одвајање жене и мушкарца на јавним местима, ограничи улога жена у друштву често буди страх и поставља питања поштовања основних људских права. Кад год муслимани игноришу ова питања или олако говоре о толеранцији и људским правима у исламу, расправа о проблемима често се редукује на два супротстављена блока: један представља Запад који проповеда и практикује слободу и толеранцију, а други, муслимански свет, који то не чини. Наравно, у муслиманском свету ствара се биполарни поредак где у једном блоку можете чути западну музику, јести свињетину, учити у школама са западним курикулумом, а у другом приметити знатан пораст броја џамија, малу слободу жена, пораст исламских публикација...Резултат глобализације представљају ова два блока јер она доводи до униформисања културних идентитета те се сам појединац полако одваја од својих изворних, локалних идентитета и прилагођава западним. Са друге стране, неки се оштро бране постављајући штит од исламске религије која се и даље налази у фази буђења. Дакле, да би се попунила празнина локалног идентитета, све се више младих, високообразованих, пословних људи, окреће религији.

На државном нивоу скоро све муслиманске државе зависе од Запада због свог друштвено-економског развоја и пуког преживљавања. Ово нас враћа на претходно речено јер често муслиманске владе немају контролу над својом политиком, али ни културом. Новац са собом доноси и кофер пун западних предлога и модела који се морају усвојити и који присиљавају становништво, не само на материјално, већ и на културно ропство.

Још један од показатеља неразумевања ове две цивилизације је и када Запад покушава да тумачи нпр.џихад где га своди на свету муслиманску борбу, сукоб, муслимански фанатизам или тероризам. Чињеница је да џихад значи борба, али је физичко супротстављање само један од тих значења. Постоје четири главне категорије џихада: против самог себе, џихад језиком, џихад руком и џихад мачем (Фајрстоне, 1999: 17).

Западни теоретичари често погрешно користе и реч фундаментализам. У верском фундаментализму сви аспекти друштвеног и приватног живота јесу секундарни у односу на религију и њена начела. У том смислу, сваки муслиман је фундаменталиста, верујући у Куран и Пророка. Међутим, начин на који се користи у медијима, да означи фанатике или екстремисте, не расветљава нити муслиманску мисао нити муслиманско друштво. У хришћанском контексту он је користан термин, али у муслиманском ствара збрку будући да по дефиницији сваки муслиман верује у фундаменте ислама. Међутим и муслимани се разликују по својим идејама у погледу тога како и у којој мери примењују исламске идеје на модеран свет што се такође мора узети у обзир.

Битно је направити и дистинкцију између ислама и исламизма. Ислам представља другу највећу религију на свету, а исламизам политички искован ислам, односно, инструментализацију религије како би се остварили конкретни политички циљеви.

Управо исламизација доводи до повећаног страха од ислама и дискриминације, али и виђење муслимана као претњу.

Хантингтон се не слаже са ставовима неких Западњака који кажу да Запад нема проблема са исламом већ насилним исламским екстремистима. Истиче да историја доказује супротно и објашњава како су односи ислама и хришћанства кроз историју били бурни те како су они једни другима „они други“ (2000: 259-260). Он те сукобе објашњава кроз територијална освајања и покоривање „оног“ освојеног народа. Но, питање је јесу ли територијална освајања, односно сукоби који су се због тога догађали, имали узрока у религијама или је то империјалистичка политика?

Тодоров (Цветан Тодоров) пак каже да су разлози ратовања одувек били политички, економски, територијални или демографски. Даље истиче да се верски ратови обично дешавају унутар једне државе, те да је религија крива за многа насиља, али такође и за мали број ратова (2009: 101). Он иронично додаје како сва друга бића делују из разних разлога политичких, психолошких и сл., само деловање муслимана произилази из њихове вере (Тодоров, 2009: 103).

Хантингтон закључује да темељни проблем Запада није исламски фундаментализам већ ислам, различита цивилизација чији су припадници уверени у надмоћ своје културе и опседнути заостајањем моћи у односу на друге цивилизације. С друге стране, аутор наводи да је проблем Ислама управо Запад, односно другачија култура чији припадници, такође, уверени у универзалност своје културе и у то да им надмоћна снага намеће обавезу да своју културу шире по целом свету (2000: 269).

Либерална демократија која је једна од темељних вредности модерне западне цивилизације, није у потпуности либерална. Наиме, дискриминација странаца, у овом случају муслимана, не уклапа се у идеју либералне демократије. Једнакост права свих људи је једна од темељних вредности ове идеологије. Када би Запад био толерантнији, исламофобија би се смањила. Смањила би се и огорченост ислама који управо због „подређеног“ положаја у Западном свету развија бес, који је један од узрока тероризма.

Запад покушава да економију незападних друштава интегрише у глобални систем, као што је ММФ, којим он доминира. На тај начин незападном друштву намеће друштвено-економску политику за коју она мисли да је одговарајућа.

Један од водећих проблема немогућства адекватног, већег, пружања отпора Западу је непостојање водеће исламске државе коју скоро све друге цивилизације имају.

Дакле, оно што увиђамо као закључак свакако јесте, на једној страни, ароганција Запада која муслимане види као те који су склони насиљу и конзервативним погледима; види их као неуспешна и ирационална бића са ритуалима и обичајима који су потпуно страни модерном добу. Како расте муслиманска популација јављају се параноични појединци због пораста броја муслимана у њиховим државама, али и због глобалног тренда „оживљавања“ ислама. Такви појединци смишљају стратегије сукоба са муслиманима у сопственим државама, али и у муслиманским земљама. Са друге стране, јавља се повећан отпор западним вредностима и тежња заштите сопственог идентитета оличеног у религији. Тај отпор може да се јави у различитим облицима и степена опасности по друштва која не припадају овој цивилизацији. Терористички напади су постали синоним за отпор који се нужно повезује са читавом муслиманском заједницом иако већи део муслиманског друштва не подржава такво деловање политичког ислама.

ИСЛАМ И РАТ У ЗАЛИВУ 1991.

Да је Садам Хусеин успео, Ирак би се из рата у Заливу појавио као бранилац ислама од западног империјализма. Криза у Заливу 1990-1991. или како су је Американци звали „Операција пустињски штит“ и „Пустињска олуја“ поделила је арапски и муслимански свет, а уз то је подстакла вишеструка позивања на ислам од стране муслиманских политичких и верских вођа како би се провериле идеологија и оданост исламским покретима (Еспозито, 1994: 226).

Заливски рат представља рат између Ирака и коалиционих снага 34 државе под мандатом УН и вођством САД. Увод у рат је била ирачка инвазија Кувајта 2. августа 1990. године, пратећи недоказану оптужбу Ирака да Кувајт нелегално црпи нафту из извора дуж ирачке границе. Криза у Ираку истовремено је представљала очигледно заједнички арапски одговор на грабљиви, експанзионистички Ирак, и на дубљој равни, беспримерено подељен арапски и муслимански свет.

У почетку Арапска лига, као и ОИК (коју чине 44 муслиманске државе) осудиле су Садамову инвазију на Кувајт. Чињеница је да је само дванаест од двадесет и једне чланице Арапске лиге подржало антисадамовске снаге. Касније, што је криза дуже трајала, Садам је уживао све већу популарност и стицао симпатије које нису уважаване на Западу. Међународна осуда је Садама све више гурала ка потврђивању и наглашавању исламских и арапских основа својих акција и тако све више вршио притисак на арапске и муслиманске државе (Еспозито, 1994: 227).

Садам је апеловао на ислам да би ојачао свој имиџ заштитника сиромашних и угњетаваних, као и имиџ ослободиоца светих места како би оправдао своје позивање на свети рат против западне (наручито америчке) окупације арапских земаља и контроле

арапске нафте, као и да би срушио све арапске режиме који су му се супротстављали. Саудијске и египатске вође оправдавале су присуство страних трупа у Саудијској Арабији, земљи светих исламских места (Мека и Медина), где је „немуслиманима био забрањен приступ“. Многи исламски активисти, иако су у почетку оптуживали, пружили су подршку Садаму као што је то био случај у Алжиру, Тунису, Мароку, Јордану, Пакистану и Египту „браћа се позивају на џихад против нових крсташа у одбарну Ирака и исламског света“ (Еспозито, 1994: 228). Чак и у земљама које су послале снаге да подрже антисадамовски „међународни савез“, народна осећања су се разликовала од владиних. У југоисточној Азији, подршка малезијске и индонежанске владе резолуцијама УН била је праћена општом осудом ирачке агресије на Кувајт. Ипак, ово није добило облик широке подршке спољним трупам или претње масовне војне акције у Заливу (Еспозито, 1994: 229). Свему овоме требало би додати неуравнотежену политику вођену на Средњем истоку и очигледан самоинтерес коалиције коју је предводио Запад и многи његови савезници. Многи су осуђивали америчке двоструке стандарде јер је Америка, с једне стране, осудила Садама због кршења међународног права и наметнула резолуцију УН, док је, с друге стране, одбила да заузме исти став према резолуцији која би осудила израелску окупацију Западне обале и Газе.

Уколико се вратимо на историју догађаја, инвазија Кувајта се десила 2. августа 1990. године када је Кувајт окупирао све стратешке тачке широм земље. Кувајтска армија је брзо била надјачана, а Ирак је Кувајт припојио својој територији. У року од неколико сати, Кувајт и САД су тражиле хитну седницу СБ УН, који је усвојио Резолуцију 660, осуђујући инвазију и захтевајући повлачење ирачких трупа. Арапска лига је у међувремену захтевала да она реши проблем без стране интервенције. Касније су УН донеле још једну резолуцију којом су Ираку увеле економске санкције. Брзи успех ирачке армије против Кувајта ју је довео у близину нафтних поља Хама, најзначајнијих извора у Саудијској Арабији. Ирачка контрола тих поља као и Кувајта би довела до тога да Ирак задобије велику количину светских резерви нафте. САД, Европа и Јапан су сматрали могући монопол као велику опасност.² У току рата су предлагани многи мировни предлози, али ниједан није усвојен. 1991. Конгрес САД је дозволио употребу војне силе да би се Ирак избацио из Кувајта. Исто су урадиле и друге земље чланице.

Ирачке снаге су се распале под ударима коалиционих снага и повукле се из Кувајта, а становнике руиниране земље су наставили да уништавају економским санкцијама чији је прокламован циљ био кажњавање Хусеина.

² <https://www.youtube.com/watch?v=5y17A5Z5bxQ>

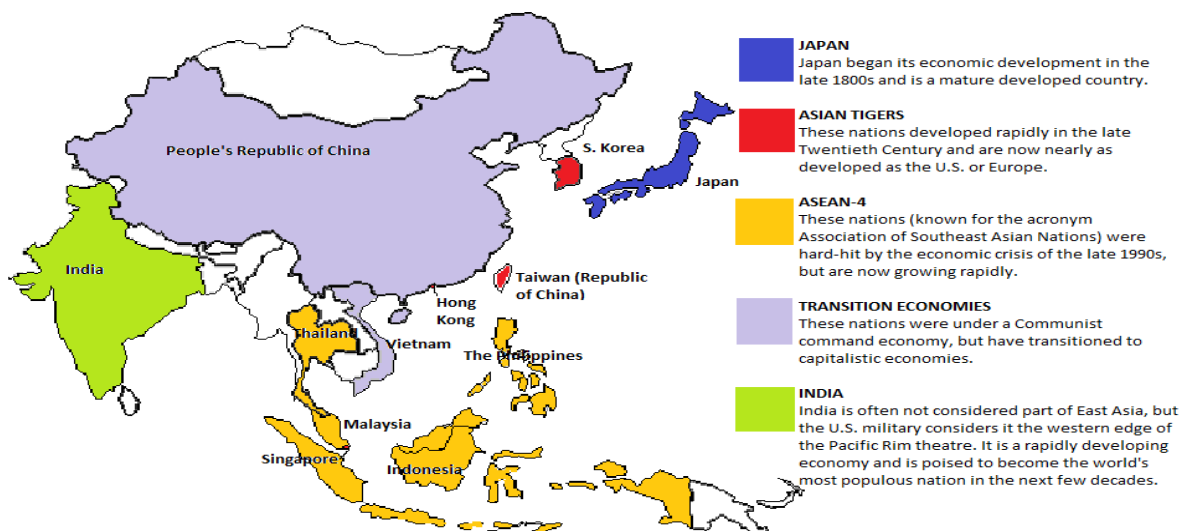
ЕКОНОМСКИ РАСТ АЗИЈЕ

Процес развоја Азије почео је још педесетих година у Јапану, касније се проширио и на четири економска Тигра (Хонгконг, Тајван, Јужна Кореја, Сингапур), а онда и на Кину, Малезију, Тајланд и Индонезију (Хантингтон, 2000: 114).

Азијска економска супериорност се заснива, како тврде Азијати, на културној ренесанси која доприноси бољој економији. Боља економија мења равнотежу моћи између Азије и Запада, посебно САД. Оно што се ставља у фокус јесте Источноазијски систем вредности и веровања који почива на доброј дисциплини, марљивошћу, истрајности, оданости, инсистирању на колективном, а не индивидуалном интересу и сл. (2000).

Економски раст је са собом донео веће самопоуздање, већи осећај моћи и могућности да се супротставе Западу у економском аспект. Стагнација Запада производи могућност раста, не само у економском смислу, других цивилизација и њиховом оштром супротстављању Западним вредностима и интересима. Приликом модернизације привреда, Кина, Јапан, Јужна Кореја су примењивале такозвани азијски модел који карактерише: стратегија развоја заснована на извозно оријентисаној индустрији, изузетно високом нивоу штедње и инвестирања и постепеношћу реформисања привреде. Поред наведеног, ове Земље имају значајан дефицит демократије у односу на то како се она перципира на Западу. Упоредо са царинским и другим мерама заштите домаћих произвођача, држава је разним инструментима подстицала извоз (Душанић, 2017). Према многобројним проценама Азија ће до 2020. године имати четири од пет или седам од десет највећих економија. До тада ће на азијска друштва отпадати 40% светског производа (Хантингтон, 2000: 114).

Слика 2 Азијске економске силе

Кина ће очекивати да остале источноазијске земље, у различитом степену, учине нешто или све од следећег:

- подржати Кину у сукобима са Западом око економских питања, питања људских права, пролиферације оружја и других питања;
- прихватити кинеску војну предоминацију у региону и уздржавати се од стицања нуклеарног оружја или конвенционалних снага које могу да оспоре ту доминацију;
- усвојити трговинску и инвестициону политику у складу са кинеским интересима и погодну за кинески развој;
- покорити се кинеском вођству у решавању регионалних питања;
- бити уопштено отворен за имиграцију из Кине;
- забранити или угушити антикинеске покрете унутар њихових друштава;
- поштовати права Кинеза унутар њихових друштава, укључујући њихово право да одржавају блиске односе са својим сродницима и областима из којих потичу у Кини;
- уздржати се одвојних савеза или антикинеских коалиција са другим силама;
- промовисати употребу мандаринског језика као додатак, и, евентуално, замену за енглески језик шире комуникације (Хантингтон, 2000: 225);

Културни оквир источне Азије непосредно наглашава своју доминантност у односу на Запад услед давања примата држави у односу на друштво и друштву у односу на индивидуалне интересе. Вредности хијерархије и ауторитета спрам Западне демократије и једнакости доводе до дубљих културних односно цивилизацијских сукоба између ове две цивилизације.

Чињеница да је за многе „успон Кине“ погрешан израз, а „поновна појава Кине“ тачнија синтагма јер је по величини и историји Средње кинеско краљевство дуго била водећа сила у источној Азији. Кина има најбројнију армију са више од два милиона војника.

Према извештају Организације за економску сарадњу и развој, Кина је већ више од годину дана највећи светски извозник технолигије. Ова организација је евидентирала да САД заостају за Кином за читавих 30 милијарди долара у сектору који се односи на лаптопове, мобилне телефоне, дигиталне фотоапарате и сл. (Гајинов, 2015: 25).

ТРАНЗИЦИОНИ РАТ

РАТ У АВГАНИСТАНУ

Рат у Авганистану Хантингтон назива транзиционим ратом јер, како он наводи, он је био прелаз ка добу у ком доминирају етнички сукоби и ратови због неодговарајуће границе између група из различитих цивилизација (2000: 273).

Совјетски рат у Авганистану је био деветогодишњи рат између Совјета и антисовјетских снага који су се борили против авганистанске марксистичке владе. Совјетски Савез је подржавао владу, док су побуњеници добијали помоћ из многих земаља, укључујући и Сједињене Америчке Државе и Пакистан.

САД енергично су организовале, финансирале и опремиле авганистанске побуњенике који су пружали отпор совјетским снагама. Поред доприноса САД покрету отпора су биле неопходне и колективне снаге исламске цивилизације да би се оштро супротставиле Совјетском Савезу и тадашњој влади у Авганистану која је постала само секундарна појава у односу на Совјет који се налазио на стакленом постољу. Муслиманска финансијска подршка за рат долазила је пре свега из Саудијске Арабије (Хантингтон, 2000: 274).

У рату је учествовало око 25.000 добровољаца из исламских, првенствено арапских земаља. Углавном регрутоване у Јордану, ове добровољце је обучавала пакистанска обавештајна служба. Пакистан је такође пружио неопходну логистичку и другу подршку, али је био и канал за исплату америчког новца који је био усмерен фундаменталним исламским групама (2000: 274). Оно што се мора истаћи јесте да иако се борба водила против Совјета, арапски учесници су били антизападно оријентисани и оптуживали су западне организације за пружање хуманитарне помоћи да су неморалне и субверзивне у односу на ислам.

Чињеница је да су Совјете у том рату победили новац Саудијске Арабије, америчка технологија, као и муслиманска демографија.

Авганистански рат је постао цивилизацијски зато што су га као таквог видели муслимани и окупили се против Совјетског Савеза.

СУКОБИ ЗБОГ НЕОДГОВАРАЈУЋЕ ГРАНИЦЕ

Након пада Совјетског Савеза и комунистичке идеологије, државе које су биле корпус различитих етничких и религијских група нагло су се распале због неодговарајуће границе у којој су се налазиле. Током Хладног рата биполарни поредак и доминантне идеологије су водиле сукобе, а након њега, услед пада комунизма, идеологија је замењена културом. Земље које су се поделиле, као што је случај са Југославијом, данас воде сукобе због различитих културних идентитета. Подударање културних са географским границама идеално је поље за избијање сукоба и тражење независности што јасно можемо видети у случају Косова и Метохије.

Сукоб због неодговарајуће границе јесте сукоб на микро или локалном нивоу. Сукобљавају се суседне државе из различитих цивилизација или групе које покушавају да створе нову државу на темељима старе (Хантингтон, 2000). Углавном се сукоби због неодговарајуће границе воде између муслимана и немуслимана. Могу да се јаве и сукоби на глобалном нивоу, а то су сукоби између најважнијих држава из различитих цивилизација.

Питања у овим сукобима су класична питања међународне политике, укључујући:

- *територију* на којој најважније државе постају главни учесници у сукобима због неодговарајућих граница;
- *вредности и културу*, сукобе који настају када држава покушава да промовише или наметне своје вредности људима из друге цивилизације;
- *економску моћ* и благостање који се манифестују у расправама око трговине, инвестиција и других питања;
- *релативну војну моћ* која се манифестује у контроверзијама око непролиферације, контроле оружја и трке у наоружању;
- *напоре држава* из једне цивилизације да *заштити* сроднике у другој цивилизацији, дискриминацију људи из друге цивилизације или искључење људи из друге цивилизације са своје територије;
- *глобалних међународних организација* као што су ММФ, УН, Светска банка (Хантингтон, 2000: 230);

Током сукоба сви идентитети са којима се повезује одређена држава или група, постају секундарни јер на прво место избија елемент који је и довео до сукоба, а то је углавном религија ако говоримо о сукобима због неодговарајуће границе.

СУКОБ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Слом Југославије са собом је донео пад заједнице у којој су дуго живели Срби, Хрвати и муслимани, а религијски идентитети су испливали на површину појачавајући сукобе. Религија је представљала одредницу идентитета и диференцијације народа у БиХ, али касније фактор радикализације етничких односа. Оно што је круцијално истаћи јесте да религија сама по себи не утиче на формирање сукоба, а то можемо видети у мирном саживоту различитих вероисповести. Међутим, верска различитост постаје битан елемент који доводи до сукоба када бива повезан са системским етнонационализмом и шовинизмом у ауторитарном и тоталитарном политичком систему који је национално и религијски хетероген (Барић, 2017).

Коминизам је у том периоду представљао идеологију који је обликовао и дефинисао понашање људи, створио систем вредности. Међутим, након пада комунизма долази до празнине које је било неопходно попунити услед чега долази поновног буђења религијског идентитета. Друштво које је деценијама живело у комунизму није имало развијену демократску културу па није постојао начин да се комунизам замени демократијом и избегну сукоби.

Милашиновић (Радомир Милашиновић) сматра да узроке сукоба на религијској основи треба тражити у:

- дубоким друштвеним кризама
- политизација религије и манипулација верским осећањима
- прожимање верског и националног комплекса
- постојање недемократског, ауторитарног и тоталитарног политичког режима и система власти који ствара неравноправност у друштвеном положају припадника појединих религија, вероисповести и конфесија (Милашиновић, 2007: 219);

На основу ових предпоставки видимо да сукоби, па и они религијски представљају скуп великог броја фактора. Милашиновић тврди да често постоји тежња да се у етничким и религијским хомогеним друштвима, по сваку цену створи суверена нација, држава (2007: 215). Тада по правилу, политичка доминација једне нације бива повезана са тежњом да се успостави доминантан положај преовладавајуће религије, односно вероисповести у таквој држави. Инструментализација религије и њена политичка злоупотреба јесу понекад врло важна оруђа у рукама политике. Мирољуб Јевтић напомиње да Алија Изетбеговић у „Исламској декларацији“ говори о „немогућности коегзистенције исламског поретка и неисламских друштвених и политичких институција“ као и да „између тих двеју идеологија неће и не може бити мира“ (Јевтић, 1995: 94).

Пре избијања рата босански муслимани су били високо секуларни, себе су сматрали Европљанима и били су најјачи заступници мултикултурног босанског друштва и државе. Ипак, кад се Југославија распала то се изменило. 1990. на изборима муслимани су одбацили странке које су наглашавале многозаједништво и у огромном броју гласали за Странку демократске акције коју је водио Изетбеговић. Кад је Босна постала независна, Изетбеговић је промовисао мултиетничку државу у којој су муслимани доминантна група иако им недостаје већина. Кад је рат почео, босански Срби и Хрвати напустили су области које је контролисала босанска влада, а они који су остали били су исључивани са бољих послова, учествовања у друштвеним институцијама, угњетавани. Муслимански национализам, супротстављен босанском мултикултурном национализму, све више се испољавао. Влада је охрабрила исламску религију и дала муслиманима предност у запошљавању и промовисању сваке друге врсте. Најважније од свега је да је босанска војска постала исламизована и до 1995. Њу је сачињавало преко 90% муслимана (Хантингтон, 2000: 299).

Хантингтон наводи да у ратовима због неодговарајуће границе свака страна има потребу не само да нагласи свој сопствени цивилизацијски идентитет него, такође, цивилизацијски идентитет друге стране. У свом локалном рату, она свој задатак не види само у томе да се бори против друге локалне етничке групе, него и друге цивилизације (2000: 300).

Сукоб је како указује Миша Глени све више добијао карактеристике религиозне борбе, дефинисане трима великим европским вероисповестима – римским католицизмом, источним православљем и исламом – конфесионалним муљем царстава чије су се границе судариле у Босни (Глени, 2001: 13).

Ако се фокусирамо на помоћ која је долазила муслиманским босанцима у рату, свакако морамо истаћи да је она била пример најширег окупљања цивилизације у односу на помоћ коју су добијали Срби или Хрвати. Ирак и Саудијска Арабија највише су помогле босанским муслиманима и то у војном аспект кроз давање новца за наоружање, војну обуку, али и добровољачке одреде (муџахедине) (Хантингтон, 2000). Око 4000 људи из Ирана, Авганистана, Пакистана, Турске, Саудијске Арабије, Египта су дошли да се боре за своју цивилизацију. Дејтонски споразум захтевао је одлажење свих страних бораца из Босне, али је босанска влада многим од њих омогућила да остану па је велики број муџахедина је обучавао босанске муслимане, а босанска влада их је користила за терористичке, илегалне и изненадне активности које су често малтретирале локално становништво и узроковале друге проблеме (Хантингтон, 2000).

Поставља се питање помоћи САД босанским муслиманима јер се то коси са Хантингтоновом цивилизацијском парадигмом. Оно што Хантингтон истиче јесте да помоћ коју су босански муслимани добили представља аномалију у универзалном обрасцу (2000: 318).

Слом Југославије почео је 1991. када су Словенија и Хрватска кренуле ка независности и од западноевропских сила затражиле подршку. Немачка посегнула за својим католичким везама и притисла Европску заједницу да призна њихову независност. Кад је добила независност, Хрватска је отворила врата за људе који су спроводили усташку политику током Другог светског рата. Српски народ у Хрватској осетио се угроженим због поновне појаве усташких симбола, који су били симбол страха и геноцида почињеног према српском и другим народима у Другом светском рату, те повратка људи у државу који су спроводили такву политику и могуће рестаурације државе у којој би био угрожен њихов опстанак.

Иако су УН ставиле ембарго на оружје свим бившим југословенским републикама, оружје је у Хрватску стизало из европских католичких земаља као што су Немачка, Пољска, Мађарска, али и латиноамеричких земаља (2000). Западна подршка Хрватској такође је обухватила предвиђање етничког чишћења и нарушавања људских права и закона рата за које су Срби редовно оптуживали Хрвате. Запад је ћутао кад је 1995. хрватска војска напала Србе у Крајини који су ту живели вековима и стотине хиљада њих нагнала у изгнанство у Босну и Србију, али се, поготово САД, придружиле стварању хрватске армије (Хантингтон, 2000: 313).

Окупљање православног света (Русије, Грчке, Румуније, Бугарске, Украјине) око Србије је такође био део Југословенског рата. Русија је често користила и свој положај у УН и на другим местима да брани српске интересе. У децембру 1994. она је ставила вето на резолуцију Савета безбедности УН коју су истакле муслиманске земље, а која је забрањивала доток бензина из Србије босанским и хрватским Србима. У априлу 1994. Русија је одбила резолуцију УН која је осуђивала Србе за етничко чишћење (Хантингтон, 2000: 316).

Рат у Босни је био рат цивилизација. Три првостепена учесника била су из различитих цивилизација и припадале различитим религијама. Према Хантингтоновом тврђењу директне земље учеснице у рату (првостепене) не могу саме решити сукоб. Другостепене и трећестепене индиректне учеснице, често најважније државе цивилизација, су те који иницирају решавање сукоба, а често својим притисцима то и спроведу у дело (2000).

И након скоро три деценије од сукоба који су се десили у БиХ можемо приметити да су етнички сукоби, засновани на културним и цивилизацијским посебностима, умногоме уназадрили подручје СФРЈ и довели до „акутне дестабилизације“ региона. Три народа опстају у државној заједници, али су антагонизми између њих и даље велики.

УЗРОЦИ СУКОБА КОЈИ СЕ ЈАВЉАЈУ ДУЖ НЕОДГОВАРАЈУЋЕ ГРАНИЦЕ

Главни разлози избијања сукоба дуж неодговарајуће границе и њиховог наглог пораста од деведесетих година минулог века можемо повезати са *религијом и културним елементима*. Међутим, ови елементи су најчешће у вези са још неким елементима које можемо перципирати као разлози избијања сукоба.

Пре свега, ови ратови су имали *корене у прошлости*. Муслимани и Хиндуси на Подконтиненту, Руси и Кавкажани на северном Кавказу, Јермени и Турци на Транскавказу, Арапи и Јевреји у Палестини, католици, муслимани и православци на Балкану, Руси и Турци од Балкана до централне Азије...(Хантингтон, 2000: 287). Немогућство биствовања различитих држава, цивилизација, у једном кругу због другачије културе, пре свега религије, довољно нам доказују ратови који су избили између њих. Некада су они у фази мировања са повременим пламенима, али често долазе у фазу буктања у којој припадници исте цивилизације пружају помоћ и покушавају да реше сукоб. Међутим, морамо истаћи да историјски елемент сам по себи није довољан. Зашто? Годинама су у Југославији припадници три цивилизације заједно живели. Културни и историјски елементи нису представљали проблем све док политизација ових елемената није дошла у први план.

Демографски елемент је такође један од могућих објашњења сукоба (Хантингтон, 2000: 289). Можемо узети у обзир муслиманску цивилизацију која је у константном расту. Услед повећања становника и најчешће мањка ресурса долази или до миграција, па често имигранти у другим цивилизацијама представљају проблем за земљу домаћина јер одбијају асимилацију и прихватање туђег система вредности или ствара притиске у друштвима која су мање динамичне. На Косову и Метохији услед повећаног раста броја Албанаца, Срби који су тамо живели често су принуђени да се селе или су долазили у сукоб са њима. Често су били узнемиравани, угњетавани, убијани.

Хантингтон се бави и могућим узроцима муслиманске склоности ка сукобу, где наводи:

- ширење ислама и додир са различитим цивилизацијама
- демографска експлозија муслимана, велика незапосленост и мањак ресурса може бити природан извор нестабилности не само ове цивилизације са другим, већ и сукобима који се јављају унутар ње
- одсуство најважније државе
- блиска повезаност религије и политике (2000: 293-294).

КРИТИКЕ ХАНТИНГТОНОВЕ ТЕОРИЈЕ О СУКОБУ ЦИВИЛИЗАЦИЈА

Хантингтона су критиковали разни академски писци који су или емпиријски, историјски, логички или идеолошки проверавали његове тврдње.

У једном чланку који се изразито односи на Хантингтона, учењак Амартуа Сен (1999) говори: „Разноврсност је карактеристика многих култура у свету. Западна култура није изузетак. Вршење демократије, која се изборила у модерном Западу је већином резултат консензуса који је избио након просветитељства и индустријске револуције, а делимично и у прошлом веку. Да се у овоме чита о историјској посвећености Запада, више од миленијума, демократији, а затим их упоредити са незападном традицијом (третирајући сваку као монолитну) би била велика грешка“ (1999: 17).

У својој књизи из 2005. године „Терор и либерализам“, Пол Берман говори да јасне културне границе не постоје данас. Говори да не постоје ни Исламска цивилизација ни Западна цивилизација и да доказ о сукобу цивилизација није уверљив, поготову када узмемо у разматрање везу коју имају САД и Саудијска Арабија. Затим, он цитира чињеницу да многи исламски кофликти настају због филозофских веровања које различите групе деле (или не деле), без обзира на културни и верски индентитет.

Тимоти Гартон Еш се супротставља „екстремном културном детерминизму...баналном до те мере да постаје пародија“ Хантингтонове идеје да се католичка и протестантска Европа крећу ка демократији, а да православни хришћани и исламска Европа морају да прихвате диктатуру.

Едвард Сед је одговорио на Хантингтонову тезу у свом чланку 2001. „Сукоб незнања“. Сед говори да је Хантингтонова категоризација света поправљених цивилизација изоставља динамичну међузависност и интеракцију културе. Дугогодишња критика Хантингтонове парадигме и отворени предлагач арапских проблема, Едвард Сед (2004) такође тврди да теза о сукобу цивилизација представља пример „најчистијег злогног расизма, врста пародије Хитлерске науке данас усмерене против Арапа и муслимана“.

Ноам Чомски је критиковао концепт сукоба цивилизација као ново оправдање за САД „за сва зверства која су намеравали да спроведу“, што је било захтевано након Хладног рата кад Совјетски Савез више није представљао значајну претњу.

ЗАКЉУЧАК

Хантингтон полази од појма цивилизација који је актуелан од пада светских идеологија. Он их објашњава као највећи културни ентитет који почива на религији. Издвојивши седам најбитнијих цивилизација приказао је њихове односе са другим цивилизацијама, као и разлоге сукоба. Битност културе и културног идентитета повезује се са моделима удруживања, дезинтеграције и сукоба који се јављају у постхладноратовском свету. У временима криза људи ослањају на оног ко има слично порекло, религију, језик, вредности, институције, а удаљавају од оних са којима немају ништа заједничко.

Сукобима који настају дуж неодговарајућих граница Хантингтон даје највећи значај. Они обухватају фундаментална питања групног идентитета и моћи, па је њих тешко решити преговорима и компромисом.

Глобализација је један незаустављив процес, али уз негативне стране које стављају у први план њени противници, а које смо објаснили кроз однос ислама и Западне цивилизације, она омогућава боље упознавање других култура и цивилизација које не морају нужно тежити позападњачењу. Јачање свести о постојању различитости и потреби прихватања права на различитост, као једно од могућих општеприхваћених цивилизацијских начела, може дугорочно смањити сукобе цивилизација и омогућити њихово заједничко обитаване.

У овом раду покушали смо да одговоримо на постављену хипотезу губитка превласти Запада и места Исламске цивилизације као и источне Азије на међународној сцени. Да ли је и колико одржива Хантингтонова парадигма о сукобу цивилизација могли смо увидети и кроз примере Босне и Херцеговине, рата у Авганистану, као и рату у Заливу које смо навели у раду.

Чињеница је да ће у садашњости, али и добу који следи, сукоби цивилизација бити све интензивнији. Представљаће велику претњу светском миру и међународном поретку, а како Хантингтон истиче, у сукобима култура, губи само култура (2000).

ЛИТЕРАТУРА

- 1) Berman P. (2003). *Terror and Liberalism*, WWW Norton and Company, online:
https://sr.wikipedia.org/sr-ec/Sukob_civilizacija
- 2) Firestone R. (1999). *Jihad: The Origin of Holy War in Islam*, Oxford University Press;
- 3) <http://www.nspm.rs/ekonomska-politika/ekonomski-dvougaoo-neoliberalizmu.html?alphabet=l>
- 4) <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/06/20020601-3.html>
- 5) https://sh.wikipedia.org/wiki/Zaljevski_rat
- 6) https://sr.wikipedia.org/sr-ec/Sukob_civilizacija
- 7) Sen A. (1999). *Democracy as Universal Value*, Journal of Democracy, online:
https://sr.wikipedia.org/sr-ec/Sukob_civilizacija
- 8) Барић Д. (2017). *Односи ислама и Запада: религијски или политилки сукоб*, Дипломски рад. Задар: Филозофски факултет;
- 9) Гајинов Д. (2015). *Привредно чудо земаља источне и југоисточне Азије*, Докторски рад. Београд: Економски факултет;
- 10) Глени М. (2001). *Балкан 1804-1999.*, Београд: Б92;
- 11) Еспозито, Џон, Л. (1994). *Исламска претња*, Београд: Просвета;
- 12) Јевтић М. (1995). *Од исламске декларације до верског рата у Босни и Херцеговини*, Бања Лука: Графомотајица;
- 13) Милашиновић Р., Милашиновић С. (2007). *Основи теорије конфликта*, Београд: Филип Вишњић;
- 14) Стајић Љ., (2005). *Основи безбедности*, Београд: Факултет цивилне одбране;
- 15) Тодоров Џ. (2009). *Страх од варвара*, Загреб: Наслијеђе;
- 16) Фукујама Ф. (2002). *Крај историје и последњи човек*, Подгорица: ЦИД;
- 17) Хантингтон С. (2000). *Сукоб цивилизација и преобликовање свјетског поретка*, Подгорица: ЦИД, РОМАНОВ;